

פועה שלו

"הנר לא כבה"

לפנינו ספר בלתי רגיל מבחינת נושאו המיוחד במינו. האומר להעריכו, כשב־ידו אמת־המידה הרגילה להערכת רומן, אינו אלא טועה. למרות העובדה, שכל המסופר כאן חוסה בצל האלמוניות, אין זה רומן אובייקטיבי במובן הפשוט של המושג, אלא אבטוביאוגרפיה. סקרנותו של הקורא, המציץ לפרטט זה, באה על סיפוקה, אך עם שהוא מציץ הריהו נפגע!... ואילו חוקר הספרות, שיכנס ויצא ממנו בשלום, יצליח לחשוף את המקור שממנו יונקת יצירתו של ש. שלום. המשורר נתן בידינו מפתחות לכמה עולמות נעלמים בשירתו, שהיו עד כה חתומים בפנינו; הוא גילה לזה "אשר יראה לעינים" את אשר גלוי וידוע רק ל"הרואה ללבב". ש. שלום הביאנו לחדרי נשמתו ויציגנה לפני עינינו בכל מערומיה; הוא הסיר בעצם ידו את קסם־הלוט הפרש על פני שירתו שעמדנו לפניו כתוהים, — הוא עצמו חד חידה ויתן לנו את פתרונה בצדה.

ואעפ"י שיש בחשיפת טבעות־גזע־חיו של המשורר משום מתן פירוש ליציר־תו, אנו מגלים, שאותו משורר, שחש ושר כי "לא הכל כה פשוט בחצרות הבתים", אף בחצרו פנימה לא הכל כה פשוט ומובן. ואולי יותר משהדברים אינם מובנים וברורים לנו, הם סתומים בעינינו עצמו... וכמו בחייו כן גם בחי־יצירתו היה מן הנעלם לו לעצמו. ביחסו לשירה היה משהו מאותו "ואמרת לא אזכרנר" הנבואי ומאותו "והיה בלבי כאש בוערת"... עוד בשחר ילדותו חש כי לשיר נוצר. וכה דבריו, דברי צפנת, גיבור הרומן, — "כל מאורע מכריע שנחרת בזכרוני נשא בקרבו ניגון נסתר שהיה בו מן הוודאות, כי אכן עוד נגן יתנגן בי עד תום באחד הימים... — את זה שמור לך מכל משמר" — כאילו קרא אלי קול מראשית ימי עלי אדמות בשעת פגישה עם מראה נוף נפלא, עם אדם חדש, או אפילו עם כאב צורב שהיה בו מן האחד ואין בלתו. ואני נאלמתי דומיה ילדות ארוכה ואפילה, למען יעמק קולי שבעתיים, כאשר אתיר שפתי לדבר"... ואולם בנפשו פנימה ידע, כי לא זו הסיבה האמיתית לשתיקתו. באותם הימים, ימי מלחמת

העולם, כשראה את "השואה כתובה שחור על גבי לבן על קיר העתידות של עמר", משחשח כי "מעשי האל טובעים בים", ידע שאסור לו לומר שירה — "אינני חפץ לשיר שירך בתבל! ידי עשיו תן לי לשאת משא עמי בדור זה ואל התן לי קולו של יעקב".

כל פגישותיו עם החיים וגילוייהם העשירו את עולם חזיונותיו, שהלכו ונגנוזו בנפשו פנימה והיו לשירים אלמים, ורק פגישתו עם המוות היא אשר נתנה חיים לשירו. אותו לילה כאשר ניסה צפנת הנער להציל את האשה הטובעת בנהר, נפגש "פנים אל פנים עם המוות ועם השיר. וניצח השיר את המוות. ומאז — הוא עושה בחייו כבתוך שלר... השיר השתלט עליו כליל, הוא היה למשורר, וכל חייו היו מערכה נטושה בין המוות ובין השירה. הוא המשורר אשר שר: "טוב לחיות עם המוות בעיניים", מעיד באמצעות הדברים אשר שם בפני צפנת, כי אכן חי כל ימיו בצל המוות; יתר על כן; שאף צלו, נכסף אליו ולא פעם אף ניסה את המוות. בימי הקרבות והפורעניות בארץ השליך נפשו מנגד, בבקשו לשמוע מפי הגורל אם נגזר עליו עוד לחיות. והגורל, שנתגלה לו ע"י קול אלמוני שהיה פוקדו מפעם לפעם, גזר: "לא תבוא אל המלך בטרם נקראת". ואולם המחשבה, כי הוא חי עם המוות בעיניים, לא הרפתה ממנו. שיר הערש של המוות, ששמע בילדותו, לוחו כל ימי חייו. אך "מעבר לצלילים הברורים של שיר המוות הבחינה נפשי בצליל עמוק ותמוה, אשר קשה היה לקלוט אותו, ואולם מהותו נתפרשה לי בכל זאת באורח פלא בכל פעם שעמדתי לעצום את עיניי, מתוך הסכמה לשיר ערשו של המוות. והצליל הזה היה קול קורא לעזרה, כיד מתדפקת על שער נעול והוא אמר לי רק זאת: "לא תכבה!" ולא רק בנפשו פנימה שמע את הקול הזה. כל האנשים שפגש בדרכו, היו בעיניו או שליחיו של המוות, או שליחיו של הקול הקורא לא תכבה. אז נתחורר לו תפקידו עלי אדמות — להרבות ע"י שירתו את שלוחיו של אותו הקול המופלא. הוא האמין עד הסוף "בנצחון היצירה על המוות".

לא את מקור יצירתו בלבד חושף לפנינו המשורר. הוא מגלה לנו, בנפש צפנת, מצפונות "בית-היוצר" ומראה לנו את היצירה המפרפרת על האבניים. כל יצירה ויצירה מתגננת בנפשו פנימה ימים רבים, ולפעמים שנים על שנים. היא כתובה מראשיתה ועד אחריתה על לוח לבו ומחכה לשעת חסד ורצון, בה תועתק אל שפת המלים. יש והעתקה אינה עולה בידי היוצר בשלמות, וחסרות בה מלים שנסתתמו ממנו בינתיים, או שנשחקה צורתן. "כל חיי כואבות

לי המלים ה'סתומות' או ה'שחוקות' הללו ביצירתי, כפצעים שאינם מגלים
 דים" — — —

רוב שיריו של צפנת נכתבו כפתרון לחידות החיים, אך היו כאלה, שנכתבו על
 פי חוק הפוך לגמרי; היו שירים שניבאו מראש מה שעתיד היה להתרחש
 בחיים — "ניבא השיר ולא ידע מה ניבא ובאו החיים ופירשו בו הכל ככתבו
 וכלשונו".

כשאנו מוסיפים וקוראים ברומן שלפנינו ויחד עם זאת מהדהדים באזנינו צלי-
 לי שיריו של ש. שלום, אנו שואלים את עצמנו: האומנם היתה שירתו פירוש
 לחייו, או שמא באה היא להתנבא על מה שהיה עדיין כמוס וגלום בחייו? יש
 והיו לו החיים לחידה והשירה פתרונה, ויש והשירה היתה לו רז הנסתר,
 והחיים — הנגלה. הוא עצמו ראה את חיי שירתו כחיים אמיתיים. מיום שניצח
 בו השיר את המוות, החל לחיות חיים כפולים: "מהיום הזה והלאה אני אחיה
 חיים כפולים בתבל, את חיי הרגילים — בהם אחיה רק למראית עין, בהם אתן
 לגורל כי יעשה בי כרצונו, בהם ביתי לא בית ורכושי יהא הפקר ויומי יהא
 מושלך כעלה ברוח, והחיים האמיתיים שלי — ביצירתי הגדולה שכל רגע
 שאוכל להציל למענה רק הוא חיים יקרא בפי". ..

אכן, יש משום ה ע ז ה רבה בכתיבת ספר-ווידוי מסוג זה, ופה ושם אף מורגשת
 מעין הגדשת הסאה. יצירה זו עתידה לעורר חילוקי דעות, אך דווקא בכך, יש
 משום אישור לחידוש שבה, כדברי אוסקר ווילד: "חילוקי דעות על יצירה
 של אמנות מוכיחים, כי זו יצירה חדשה לא פשוטה וחיונית. אם יש מחלוקת
 בין המבקרים — האמן הוא בהסכם ובשלום עם עצמו".

"הפועל הצעיר", חוב' 34-35, תשי"ב